

PARODİK BİR METİN: KEMAL TAHİRİN “BİR KODOŞLUK HİKÂYESİ”

İbrahim Veli SÖZER

Doğu kültüründe sözlü anlatım geleneğinin yeri tartışılmazdır. Âlim Şerif Onaran’ın dediği gibi, Batı’da “chanson de geste”i yayan “troubadour”lar gibi, bizde de saz şairleri şarkılı öyküler söyleyerek öte yandan meddahlar geçmiş dönemlerden masallar ve öyküler anlatarak bu geleneği yüzlerce yıl sürdürmüşlerdir.¹ Matbaanın yaygınlaşmasına kadar edebiyat, bu yolla var olmuştur. Sözlü edebiyat geleneğinin Doğu’daki en önemli ürünlerinden biri, *Binbir Gece Masalları*’dır. Çeşitli icracılar tarafından çok kere yeniden yaratılan bu masallara modern edebiyat da kayıtsız kalamamış, birçok yazar *Binbir Gece Masallarından* etkilenecek metinler kaleme almıştır. Bu doğrultuda, “kadınların güvenilmezliği konusundaki en temel erkek ön yargıları ve korkularını kalben hissederek, ruhtan gelen hakiki bir heyecanla romanlarında derinden işleyen Kemal Tahir’in bu hikâyenin parlak bir uyarlamasını kaleme alması hiç de rastlantı değildir.”²

Kemal Tahir, “Binbir Gece’den Halk Hikâyesi’ne Aktarma Denemesi” alt başlığıyla yayımladığı “Bir Kodoşluk Hikâyesi”nde³ *Binbir Gece Masalları*’nın

1 Âlim Şerif Onaran, “Türkçeye Çevirenin Önsözü”, içinde: *Binbir Gece Masalları*, cilt 1/1, Fransızca çeviri: Joseph Charles Mardrus, Fransızcadan çeviren: Âlim Şerif Onaran, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 16.

2 Orhan Pamuk, “*Binbir Gece Masalları*’nı Okusak da Okumasak da”, içinde: Âlim Şerif Onaran, *age.*, s. 13. Ayrıca modern edebiyatta *Binbir Gece Masalları* etkisini göstermek için başka örnek vermek gerekirse bkz: (Güneli Gün, *Bağdat Yollarında: Binbir Gece Masallarından Ödünç Alınmış, Çalınmış ve Uyarlanmış Şehirli Serüvenlerden Oluşan Pikareks Roman*, çev: Aysel Morin, Remzi Yay., İstanbul, 2000, 3.Baskı) ve (Necip Mahfuz, *Binbirinci Gecedeki Sonra*, çev: A. Sait Aykut, Oğlak Yay., İstanbul, 2002.)

3 Kemal Tahir, “Bir Kodoşluk Hikâyesi”, *Göl İnsanları*, İthaki Yay., İstanbul, 2008, s. 297-318. Bundan sonra hikâyeden yapılacak olan alıntılar sayfa numaraları verilerek gösterilecektir.

bilinen çerçeve öyküsünü, birtakım değişikliklerle yeniden üretmiştir. Dolayısıyla metin, *Binbir Gece Masalları*'nın bir parodisi olarak değerlendirilebilir.

Parodi, özellikle postmodern edebiyatta daha çok mizahi amaçla kullanılan bir tekniktir. Ancak, tarihsel bakışla değerlendirildiğinde yeni bir teknik olduğunu söylemek mümkün değildir. Margaret Rose'un *Parody: Ancient, Modern and Postmodern* adlı çalışmasının başlığında belirttiği gibi 'parodi' kavramı, tarih boyunca geçirdiği evrimin uzunluğunun sonucu olarak metinlerin çeşitliliği göz önüne alınarak tanımlanırsa "*etimolojik, tarihi ve sosyolojik perspektifleri de yansıtarak, daha önceye ait bir metnin, başka bir metinle nihai olarak komik etkisi yaratacak biçimde, uyumsuz bir çerçeveye konması olarak*"⁴ görülebilir. Yazılacak yeni metin, belli özellikleri bakımından parodisi yapılacak olan metinle benzerlik göstermelidir. Bir bakıma parodi, ana metnin üzerine bir karbon kâğıdı koyup onun farklı bir şekilde kopyasını çıkarmak gibi düşünülebilir. Eco'nun, "bir anlatı metniyle karşı karşıya gelmenin temel kuralı, okurun sessiz biçimde yazarla *kurmaca anlaşması* yapması gerekir"⁵ dediği gibi, parodik metinlerde de üst-metin (hypertext) ile alt-metin (hypotext) arasında bir anlaşma (genre contract) olmalıdır.⁶ Yani okur, metnin bir başka metnin parodisi olduğunu kabul etmelidir. Kemal Tahir, "Bir Kodoşluk Hikâyesi"nin altına yazdığı "Binbir Gece'den Halk Hikâyesi'ne Aktarma Denemesi" notuyla aslında okuruna böyle bir anlaşma sunar. Fakat, burada *Binbir Gece Masallarının* sözlü ve yazılı olmak üzere farklı birçok versiyonunun varlığını göz önünde bulundurarak şu soruyu sorabiliriz: Kemal Tahir, acaba hangi *Binbir Gece* metnini esas alarak bu parodiyi yapmıştır? Sözlü geleneğe yakın biri olarak bilinen Kemal Tahir, muhtemeldir ki belli bir yazılı metinden değil, kulaktan duyduğu birkaç *Binbir Gece* masalının parodisini yapmıştır. Bu yazıda, Âlim Şerif Onaran'ın *Binbir Gece Masalları* çalışmasını esas alarak Kemal Tahir'in hikâyesini değerlendireceğiz.

Binbir Gece Masallarının çerçeve öyküsü kısaca şöyledir: Hint ve Çin adalarının hükümdarının, Şehriyar ve Şahzaman adlarında iki oğlu varmış. Bunlar, farklı ülkelerde hüküm sürüyorlarmış. Bir gün küçük olan abisini çok özlemiş ve yanına gitmeye karar vermiş. Yola çıktığı gece, habersizce sarayına geri dönmek zorunda kalınca karısının onu aldattığına şahit olmuş. Bunun üzerine hem

4 Margaret Rose'un *Parody: Ancient, Modern and Postmodern*, Cambridge University Press, Cambridge (1993, s. 140) adlı eserinden alıntılanan Oğuz Cebeci, *Komik Edebî Türler: Parodi, Satir ve İroni*, İthaki Yay., İstanbul, 2008, s. 82.

5 Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev: Kemal Atakay, Can Yay., İstanbul, 1995, s. 87.

6 Gerard Genette'in *Palimpsest: Literature in the Second Degree*, (çev. Channe Newman ve Claude Doubinsky, University of Nebraska Press, Lincoln, 1997, s. 3-10) adlı eserinden alıntılanan Oğuz Cebeci, *age.*, s. 83.

karısını hem de âşığını öldürmüş ve abisinin ülkesine yollanmış. Abisinin sarayında durumun daha kötü olduğunu, yengesiyle birlikte bütün saray kadınlarının gizlice bir sürü erkekle birlikte olduğunu görmüş. Bunu abisine anlattığında sultan olacak haysiyetin kendilerinde bulunmadığına karar vererek tacı tahtı bırakmış, yollara düşmüşler. Bir su kıyısında bir ecinni ve onun esir aldığı kızla karşılaşmışlar. Ecinni uykuya dalınca kız bunlarla ilişkiye girmiş ve yüzüklerini almış. Çünkü kız, ilişkiye girdiği tüm erkeklerden yüzüklerini alıp kuşağında biriktirmiş. Sohbet uzadığında kız, iki kardeşe sultanlığı boşuna bıraktıklarını, çünkü kadın kısmının aldatmadan duramayacağını ve tüm kadınların aynı olduğunu söylemiş. Bunun üzerine, kardeşler ülkelerine geri dönmüşler. Şehriyar, o günden sonra her gece bakire bir kızla birlikte olup sabah olunca da öldürtürmüş. Sıra vezirin kızı Şehrazad'a geldiğinde Şehrazad, ona her gece farklı bir hikâye anlatıp sonunu diğer geceye bırakarak ölmekten kurtulmuş.⁷

"Bir Kodoşluk Hikâyesi", işte bu hikâyenin yeniden üretimidir. Ana metnin arasındaki en belirgin farklardan biri, isimlerin değişik olmasıdır. Şehriyar ve Şahzaman, hikâyede Şehriyar ve Kutluyar olarak değiştirilmiştir. Ayrıca, Şehrazad adından hiç bahsedilmemiştir. Çünkü, anlatılmak istenen sultanların *kodoşluğudur*.⁸

"Bir Kodoşluk Hikâyesi", "Ey ihvanlar, ey dostlar, ey yarenler! Selam olağandır efendim! Hoş gelmişsiniz ve de sefalar getirmişsiniz gönül eğlemek ve de gülmeklik için ve de muhabbet etmeklik için..." (s. 297) şeklinde bir hitapla başlar. Bu hitap, metnin üslubu ve içeriği hakkında bize bazı ipuçları verir. Meddah hikâyesi anlatıyormuşçasına bir üslupla ve halk diliyle yazılan bir metin vardır karşımızda. Bu da metindeki bazı mizahi öğeleri meşru ve olanaklı kılar.

7 Âlim Şerif Onaran, *age.*, s. 49-55'deki metnin özetidir.

8 *Binbir Gece Masalları*'nın çerçeve öyküsü, aynı zamanda bir başlangıç niteliği taşır. Kemal Tahir'de ise bu başlangıç mesele edinilir. Dolayısıyla, Kemal Tahir'in metninin bir öykünmeden çok, yapısal bir eleştiri niteliği taşıdığı söylenebilir. *Binbir Gece*'de Şehriyar tüm kadınlara düşman kesilmiş, köklerini kurutmaya ant içmiştir. Sıra kendine gelen Şehrazad, ölümünü ertelemek için ona her gece bir hikâye anlatmak zorundadır. *Bir Kodoşluk Hikâyesi*'nde ise Şehriyar, ecinninin yanındaki kızın söylediklerine itimat etmiş -veya kadınların üstünlüğünü kabul etmiş- ve böylece, binbir gece başlamadan sona ermiştir. Burada iki varsayımdan söz edilebilir: Birincisi, Kemal Tahir, sözlü anlatım ürünü olan *Binbir Gece*'nin edebiyatın varlığını sürdürmesi amacıyla devam ettirildiğini vurgulamak istemiştir. Bilindiği gibi adlandırmadaki 'binbir', çokluk ifade etmek için kullanılır; hikâyelerin bin bir gece sürdüğü için değil. Modern edebiyatta böyle bir sakınca olmadığı için mesele hemen sonuçlandırılmıştır. İkinci olarak, sözlü gelenekte bir anlatı varlığını devamlılıkla sağlar. Modern edebiyat ise belli sınırlar içinde var olur. "Bir Kodoşluk Hikâyesi"nin *Binbir Gece*'nin yapısal bir eleştirisi olarak tartışmak bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Yine de, her iki metnin aynı çerçeveyi kullanmakla birlikte birinin bu çerçeve içinde başka hikâyelerle çoğalırken diğerinin buna ihtiyaç duymaması, incelenmeye değer ilginç bir konudur.

Binbir Gece Masallarındaki çerçeve öykü, ana metne bir girizgâh niteliğindedir, “Bir Kodoşluk Hikâyesi” başlı başına bir öyküdür.

“Bu geceki meselemiz, haşa huzurunuzdan efendim, “Kodoş Sultanlar” üzerinedir. Kodoşluk efendilerim, kurban olduğum koca Tanrı’nın hikmetidir ve de cilvesidir. Türkçesi, âdemoğlunun sabrını denemesidir. “Padişah kısmı âdemoğlu mu ki, kodoşluk denemesi başına gelebilir?” dersiniz, derim ki, evet, âdemoğludur, çiğ süt emerekten büyümüştür. Bir kişi padişah olmakla adamlıktan çıkmaz ve de kodoşluktan kurtulmaz. Tarihler nice kodoş şahlarla, padişahlarla, sultanlarla, meliklerle, nice krallarla, dahası nice nice kodoş imparatorlarla doludur” (s 297).

Yukarıda verilen pasajda da görüldüğü gibi mizah her zaman ön plandadır ve ince bir ironiyle, yakın tarihe göndermeler yapılmaktadır. Öykü ilerledikçe bu göndermeler çoğalacak, İstanbul’daki yer, mekân adları -karşılaştırma yapılabilsin diye- metne dâhil edilecektir. Söz gelimi, “(...) padişahın (...) hazinesini denize döksen, bu bizim Galata köprümüz gibi, sağlam köprü olurdu” (s. 298) ve “Kandehar Sultanı’na bir saray döşemişler, Hilton kaç para...” (s. 304) gibi ifadeler mevcuttur.

Binbir Gece Masalları’nda abisini görmeye giden küçük sultan, vereceği hediyeyi unuttuğu için sarayına geri dönerken, “Bir Kodoşluk Hikâyesi”nde, karısına doyamadığı için geri döner. Fakat, gördüğü manzara -üslup farklı olmak üzere- iki metinde de aynıdır:

“Yatağa yaklaştı ki... “Bre aman... Bre nedir bu?” Yatakta iki kişi yatmakta... Evet anadan çıplak baygın yatan karı, sultan hanım... Ya beriki? Beriki de, Allah beterinden esirgesin, şallak mallak... Yaverinden yakışıklı yüzbaşı... Meğer sultan hanım, herifle çoktan mercimeği fırına vermiş, altını üstünü kızartarak pişirip kotarmış ki, tadına doyulmaz. Fukara Kutluyar Padişah’ın başına alacalı çorabı örüp geçirmekteymiş ki, seyrine doyulmaz! Şimdiye köyü köpeksiz bulup, “Oh oh!” diyerek sarılıp yatmışlar ve de çalışıp çabalayıp iyicene uğraşarak baygın düşmüşler.” (s. 302)

Görüldüğü gibi, metnin müstehcen kısımları komik bir dille anlatılarak, gülünç olmak amaçlanmıştır. “Mercimeği fırına vermek”, “başına çorap örmek”, “köyü köpeksiz bulmak” gibi deyimlerle zenginleştirilmiştir. Şehriyar’ın haremde olanlar sanki bir güreş meydanındaymışçasına anlatılarak, dinleyenlerin iyi bildikleri bir spor olması dolayısıyla gözlerinde canlandırmaları amaçlanmıştır:

“Bahçedekiler bundan habersiz taraf taraf yağlı güreşe yumulmuşlar ki, kimi ters sarmada, kimi çift kepeçede, kimi kündelemiş pes ettirmeye çabalamakta,

kimi sırtını yere getirmişse de, "Daha yenik değilim" dediğinden, biraz soluklanıp yeniden haydalamakta... İlle sultan hanımın zapt olması hiç kalmamış... Koca Arap ejderhasını ilk tutuşta bunaltmış... Soluğan etmiş... Hasılı, hasbahçe hasbahçelikten çıkmış, Kırkpınar'ın er meydanına dönmüş... Desteye güreşen hangisi, başı tutan hangisi... Derbeder Kutluyar, gördüğünde şeki şüphesi, acabası kalmayınca, "Görüp günaha olsun girmemek için çekilmeli mi?" demekte ama, gel de çekilebil bakalım!... Sinemanın canlısı da, canlının sineması... Hitamında güreşler, bildiğimiz üzere, yavaş yavaş mayna olup cümle pelvanlar pazı güçleriyle ve de oyunbazlıklarıyla yenişemeyip pata kalıp düştükleri yerde biraz soluklanıp birer ikişer havuza girdiler, yıkanıp çıktılar, kol kola bahçede gezinmeye, ağırdan, birbirlerine şeftaliler ikram etmeye, güller koparıp konuşmaya ve de yeniden yeniye peşrevleşmeye başladılar." (s. 307)

Küçük kardeş Kutluyar, bu manzarayı görünce abisinin durumunun kendi durumundan bin beter olduğunu düşünüp neşelenmeye başlar ve neşesinden "*Halime'yi samanlıkta bastılar / Bastılar da şalvarını gül dalına astılar*" (s. 309) türküsünü söyler. Abisi Şehriyar'a olanları usulünce anlatır, tüm saray eşrafını öldürüp yollara düşerler. "Dünyada bu kodoşluk herkesin mi kaderi, yoksa sadece bize mi mahsus?" diyerek dolaşırken ecinni ve kızla karşılaşır. Bu karşılaşmada, gördükleri manzara yine önceki müstehcen sahnelerde olduğu gibi üstü kapalı bir şekilde anlatılmıştır:

"Kızdır, sandıktan çıkmasıyla fukara deniz ecinnisini dur demeye bırakmayıp üstüne varıp cilveye getirip öyle kışkırttı ki, yarım saatin içinde üç kez günaha sokup güçten düşürdü. Solukları ağzına sığmaz olan derbeder ecinnisi, "Dur eğlen kahpe... Dur olmaz. Kız dur" diyerekten yalvarmaktaysa da, kız durmayıp boyuna kurcalayıp, "Hamleme hamle isterim. Bunca zaman deniz altında... Bir başıma... Bana günah değil mi?" diye tartaklanmakta... Deniz ecinnisi, "Nasıl bir başına? Her akşam gelmekte değil miyim?" dediyse de, söz anlatamayıp, "Sabah gidip akşam gelmek de neymiş? Erli karının eri yanında gerek" diyerekten çimdikleyip, "Güreşime güreş, peşrevime peşrev isterim. Yoksa denizin dibine hiç inmem!" demesiyle, deniz ecinnisi kurtulmaya çalışıp dikildi." (s. 316)

Bu manzara sonunda ecinninin uyuyup kızın bizim sultanları fark ettiğinde ve "ikisinin de belini büktüğünde" şunları söyler:

"Boşuna bırakmışınız tacı tahtı kuzucuklarım, dedi. Karı kısmı tavuk gibidir, ardı güdülmez ve de çobana verilmez." (s. 318)

Binbir Gece Masallarının çerçeve öyküsünde de benzer bir manada bir şiire yer verilmiştir.⁹ Bu şiirde kısaca, tüm kadınların şehvetleri doğrultusunda hareket ettiğinden ve dolayısıyla aşklarının güvenilmez olduğundan bahsedilir. Fakat kadınların şerrinden kurtulabilen hiçbir erkeğinde bulunmadığı söylenir. “Bir Kodoşluk Hikâyesi”nde ise bir çözüm yolu sunulur:

“Eve apansız dönmeyeceksiniz... Dönmek zorunda kalırsanız, kapıda kendinize bir iş bulup gürültü patırtı edeceksiniz. Gerisine karışmayın! Gerisini sultan hanımlar bilir ve de gereğini töresince yerine getirir!” (s. 318)

Kemal Tahir, “Bir Kodoşluk Hikâyesi”nde, geleneksel bir hikâyeyi, modern bir teknikle yeniden yazmış ve yine bunu geleneksel kalıplar içerisinde yapmıştır. Bu yönüyle, öykünün özgün bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. *Binbir Gece Masalları* gibi, hemen herkesçe bilinen bir eserin uyarlamasını yapmak, yukarıda da belirttiğimiz gibi yeni bir şey değildir. Fakat bunu yaparken eserin havasını tamamen değiştirip trajik olanı komediye çevirmek ve bunu sadece çeşitli üslup oyunları ve mekânsal birtakım değişikliklerle yapmak tamamıyla Kemal Tahir’in ustalığına atfedilebilecek bir eylemdir. Bu doğrultuda Kemal Tahir’in, deyim yerindeyse *Binbir Gece Masallarını* mizaha alet ettiğini ve Türk edebiyatında eşine rastlanmayan bir orijinaliteye ulaştığını söyleyebiliriz.

Kaynaklar

- Binbir Gece Masalları*, cilt 1/1, çev. Âlim Şerif Onaran, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Cebeci Oğuz, *Komik Edebi Türler: Parodi, Satir ve İroni*, İthaki Yay., İstanbul, 2008.
- Eco Umberto, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay, Can Yay., İstanbul, 1995.
- Genette Gerard, *Palimpsest: Literature in the Second Degree*, çev. Channe Newman ve Claude Doubinsky, University of Nebraska Press, Lincoln, 1997.
- Gün Güneli, *Bağdat Yollarında: Binbir Gece Masallarından Ödünç Alınmış, Çalınmış ve Uyarlanmış Şiirli Serüvenlerden Oluşan Pikareks Roman*, çev. Aysel Morin, 3. baskı, Remzi Yay., İstanbul, 2000.
- Mahfuz Necip, *Binbirinci Geceden Sonra*, çev. A. Sait Aykut, Oğlak Yay., İstanbul, 2002.
- Rose Margaret, *Parody: Ancient, Modern and Postmodern*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.
- Tahir Kemal, *Göl İnsanları*, İthaki Yay., İstanbul, 2008.

9 Âlim Şerif Onaran’ın metni Fransızcadan çeviri olduğu için; şiir nazım şeklinde değil, Fransız çevirmenin orijinalinden şiiri olduğu gibi çevirmeyip, açıklamasını yaptığından nesirdir: “Dostum, kadınlara inanma! Vaatlerine gül geç! Çünkü onların iyi ya da kötü hâlleri ferçlerinin (cinsel organlarının) heveslerine bağlıdır. Güya aşktan söz ederler; oysa hainlik onları sarıp giysilerinin titreşimlerinde şekillenir. Yusuf’un dediklerini saygıyla anımsa; Adem’i cennetten kovdurmak için iblisin kadını kullandığını unutma! Kendine de güvenme! Bir işe yaramaz! Çünkü yarın bağlandığın kişide saf aşkın yerini çılgın bir tutku alacaktır. Hele hiç şöyle deme: Aşka düşersen, aşıkların çılgınlığına kapılmayacağım! Sakın bunu söyleme! Çünkü gerçekte kadınların ayarısından yakasını sıyrırmış bir erkek, olmayacak bir şeydir.” (Âlim Şerif Onaran, *age.*, s. 54.)